

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-70>

УДК 338.2:351

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: SOCIAL ASPECT

Гриник Олена Ігорівна

викладач,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2270-233X>**Сисоєва Інна Миколаївна**

доктор економічних наук, професор,

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0567-1658>**Hrynyk Olena, Sysoieva Inna**Vinnytsia Education and Research Institute of Economy
of West Ukrainian National University

У статті проведено комплексне дослідження соціальних аспектів економічної безпеки України в контексті соціальної безпеки на основі досліджень наукової економічної літератури та нормативно-правової поведінки. У дослідженні аналізується та визначається перелік заходів, необхідних для досягнення базового балансу між соціальними факторами та економічною безпекою. У процесі дослідження використовуються загально-науковий метод і спеціально-науковий метод наукового пізнання. Зокрема, використовуються наукові методи дослідження: діалектика, абстрактна логіка, аналіз і синтез структури системи. Означена тема також стосується подальшого розвитку економічної безпеки, спрямованого на вирішення окремих проблем соціальних аспектів економічної безпеки України в умовах військової агресії. Рекомендовано сформулювати стратегію соціальної стабільності суспільства, під якою необхідно розуміти загальні динамічні елементи економічної безпеки, що ведуть до якісної зміни механізму її забезпечення, та вдосконалити її основний зміст у контексті реалій сьогодення з урахуванням особистості, суспільства та інтересів країни, на основі гарантування належного рівня життя громадян, відповідно до їх матеріальних і духовних потреб, з урахуванням необхідності формування людського капіталу, як найцінніший ресурс для економічного розвитку країни.

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, нормативне регулювання, соціальна безпека, загрози, стратегія.

In the article, based on the study of scientific economic literature and regulatory legal acts, a comprehensive study of social aspects of Ukraine's economic security in the context of social security is carried out. The study analyzed and determined the list of measures necessary for the implementation of the primary basic balance between social factors and economic security. In the process of research, general scientific and special methods of scientific knowledge were used. In particular, scientific research methods were used: dialectical; abstract-logical; system-structural analysis and synthesis. The socio-economic security of the country depends on the functioning and level of development of the economic system, including all components of interrelationships and interdependencies. Due to the lack of a scientific strategy for national development, the guiding principle of which is economic security, negative economic phenomena have become more frequent, creating conditions for the theoretical justification of national development and the use of other scientific methods. Avoiding economic security will lead to negative socio-economic consequences, negative economic conditions, increased dependence on imports, etc. Therefore, the study of factors affecting national economic security becomes important and systematization according to different areas of national development. The mentioned topic is also relevant in the context of the further development of economic security, which will be aimed at solving certain problematic issues regarding the social aspects of Ukraine's economic security in the conditions of military aggression. It is proposed to develop strategies for the social stability of society, under which it is necessary to understand the integral dynamic elements of economic security, which lead to qualitative transformations of the mechanism of its provision and improve its essential content in the context of today's realities, taking into account the interests of the individual, society, and the state, as well as ensuring the appropriate level life of citizens, based on their material and spiritual needs and taking into account the factor of the need to form human capital, as the most valuable resource for the country's economic development.

Keywords: economic security, national security, normative regulation, social security, threats, strategy.

Постановка проблеми. Глобальна трансформація та світова перебудова, цифровізація, війна росії проти України призводить до занурення у соціально-економічну кризу, підвищення рівня ентропії економічних систем, а також значну загрозу щодо зростання небезпек для національної економіки України. Для зростання економічного добробуту держави в глобальному середовищі, одним із вагомих чинників є соціально-гуманітарні чинники, які безпосередньо беруть участь у формуванні інституційного фундаменту та формуванні стратегії соціально-економічного розвитку. Швидкі темпи світового зростання рівня бідності, урбанізації, чисельності населення, відсутність ресурсів розвитку та зростання боротьби за них, монополізація права власності визначають необхідність докорінних змін методологічних підходів до забезпечення економічної безпеки національної економіки, гарантування високого рівня добробуту та якості життя, належних умов економічної самореалізації громадян, насамперед через капіталізацію соціально-гуманітарного потенціалу та вдосконалення інституційного базису функціонування національної економіки.

Відсутність у необхідній кількості реформ у економіці України, особливо не взято до уваги критерії гарантування економічної безпеки громадян, відповідно саме це зумовлює загострення загроз для безпеки національної економіки у стратегіях соціально-економічного розвитку. Війна спричинила негативні демографічні тенденції, поширення бідності, поглиблення майнової стратифікації населення, ескалація військової агресії, зростання рівня незахищеності громадян за останні місяці засвідчують неефективність діючої моделі економічного розвитку, необхідність удосконалення інституційного забезпечення економічної безпеки національного господарства зі стратегічною пріоритетністю людиноцентричності, захищеності основних прав та інтересів громадян України у взаємозв'язку з соціально-гуманітарними перевагами та цілями сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека держави за останній час постійно перебуває у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема ґрунтовні дослідження різних аспектів національної економічної безпеки проведені у працях таких науковців, як: О. І. Барановський [1], Т. Г. Васильців [2], О. С. Власюк [3], З. Б. Живко [5], Г. В. Козаченко [7], Д. В. Нікитенко [9],

С. В. Онищенко [11], С. І. Пирожков [12] та інші. Питання соціальної безпеки України, у тому числі соціальної безпеки людини, активно досліджують З. І. Галушка [5], В. А. Гошовська [4], О. І. Іляш [6], О. М. Ляшенко [8], В. О. Онищенко [10], О. Г. Сидорчук [13], В. П. Удовиченко [12], Ю. М. Харазішвілі [14] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні дослідження цієї проблеми перебуває на етапі становлення. Недостатність в українських умовах належного механізму безпеки в економічній та соціальній сфері, значною мірою ускладнює подолання зовнішніх і внутрішніх небезпек, що впливає значна необхідність здійснення теоретичних та аналітичних досліджень з даної проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на зазначене вважається доцільним приділити увагу особливостям дослідження сутності економічної безпеки, передумов її формування, визначення місця економічної безпеки в системі економічного та соціального розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення безпеки людського суспільства в сучасних реаліях є одним із першочергових завдань держави, адже почуття безпеки людей є запорукою не лише розвитку людського потенціалу, це також важлива передумова розвитку громадянського суспільства в цілому. При цьому реалізація прав і свобод, та економічна захищеність людини сьогодні є гарячим питанням, особливо через військову агресію росії.

Гарантований державою соціальний захист дає людині можливість повноцінно жити, працювати та служити суспільству, що значною мірою призводить до соціально-економічного зростання держави.

Здебільшого вітчизняні науковці вбачають у соціальній складовій економічної безпеки держави правовий та інституційний захист для захисту основних соціальних інтересів осіб, суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз. В умовах військової агресії посилюється загроза глобалізації для вирішення соціальних проблем. Особливу загрозу для України становить війна, яка має великий вплив на країну, національну безпеку України, особливо соціальну безпеку людини. Відсутність соціально-економічної безпеки несе негативні наслідки миттєво.

Сьогодні підхід до проблеми економічної безпеки держави з позиції забезпечення одного з головних внутрішніх чинників еконо-

мічного розвитку країни має стати – соціальна стабільність суспільства.

Основними цілями цієї у такій стратегії необхідно визначити:

- мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України;

- гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку;

- забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [3].

Основними інструментами забезпечення соціальної безпеки людини в теперішніх реаліях є:

- закони та нормативно-правові акти, які визначають та гарантують права і свободи громадян;

- соціальне партнерство та соціальний діалог між органами влади, роботодавцями та працівниками для вирішення спірних питань;

- безпечна та відповідальна поведінка громадян;

- розвинуті демократичні інститути громадянського суспільства;

- консолідація суспільства, стабільність і соціальний порядок;

- уточнення критеріїв соціальної підтримки окремих груп людей;

- доступність служб, що надають послуги соціального характеру;

- адресна допомога тим, хто потребує соціального захисту [1].

Зовнішніми засобами забезпечення соціальної безпеки людини, які реалізуються через державу та суспільство є:

- створення умов для збереження та розвитку української нації;

- прийняття Соціального кодексу України;

- наближення українських стандартів соціальної безпеки до країн ЄС;

- модернізація системи охорони здоров'я;
- створення можливостей для навчання протягом всього життя;

- збереження духовних та культурних цінностей;

- захист прав і свобод громадян;

- підтримка зайнятості та доходів населення, зокрема виплата допомоги внутрішньо переміщеним особам;

- створення умов для узгодженого функціонування та розвитку всіх соціальних інститутів в країні [1].

Соціальна безпека людини, на нашу думку, це рівень захищеності важливих для життя соціально-економічних інтересів індивіду, її прав, свобод та цінностей від внутрішніх та зовнішніх, потенційних та реальних небезпек. Функціональними складовими цього рівня соціальної безпеки є: безпека життєдіяльності людини; безпека загальносоціальних цінностей та їх реалізація; безпека соціального середовища; безпека гідного рівня життя; психологічна та психічна безпека; самозахист; самозбереження; саморозвиток тощо.

Висновки. Аналіз соціально-економічної ситуації в Україні показує, що основні соціальні загрози – бідність, майнове та фінансове розшарування населення, звуження доступу до охорони здоров'я, освіти та культури, зокрема через війну – досягли небезпечно рівня, що створює реальну загрозу для економіки та несуть економічні та соціальні загрози навіть національній безпеці країни. Незважаючи на позитивні зміни останніх місяців, які вдається досягти завдяки країнам-партнерам України, існують і дуже серйозні соціально-економічні проблеми, які перешкоджають стабільному розвитку країни. Сьогодні ми повинні розуміти, що післявоєнний аналіз стану соціально-економічної безпеки має здійснюватись систематично, містити певне комплекси дослідження та мати шкалу оцінок: стан добробуту та рівня життя; стабільність соціальних взаємин та організаційної структури; рівень культури суспільства; наявність умов запобігання і розв'язання соціальних конфліктів; процеси десоціалізації суспільства тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія: Київ : УБС НБУ, 2014. Т .1. 831 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 368 с.
3. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2020. 528 с.
4. Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2003. № 2. С. 97.

5. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 544 с.
6. Іляш О. І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір : монографія; Львівська комерційна академія. Львів : ПАІС, 2012. 591 с.
7. Козаченко Г. В. Економічна безпека як фундаментальна категорія безпекології. URL: http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/kozachenko_g_v_ekonomichna_bezpeka_jak_fundamentalna_kategorija_bezpekologiji/4-1-0-169.
8. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Київ : НІСД, 2015. 348 с.
9. Нікитенко Д. В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.
10. Онищенко В. О., Завора Т. М., Чепурний О. В. Соціальна безпека регіону: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 274 с.
11. Онищенко С. В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення : монографія. Київ : Знання України, 2017. 450 с.
12. Пирожков С. І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. Проблеми національної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2019. № 1. С. 25–32.
13. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія; Львівський регіональний ін-т держ. управління. Львів, 2018. 492 с.
14. Kharazishvili, Y., Kwilinski, A., Grishnova, O., & Dzwigol, H. (2020). Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). *Sustainability*, 12(21), 8953. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/8953>.

REFERENCES:

1. Baranovskyi, O. I. (2014) *Filosofiya bezpeky [Philosophy of Security]*. Kyiv: UBS NBU, Vol. 1. 831 p.
2. Vasylytsiv, T. G. (2008) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemnystva Ukrayiny: stratehiya ta mekhanizmy zmitsnennya [Economic security of entrepreneurship in Ukraine: strategy and mechanisms for strengthening]*. Lviv: Aral, 368 p.
3. Vlasyuk, O. S. (2016) *Natsional'na bezpeka Ukrayiny: evolyutsiya problem vnutrishn'oyi polityky [National Security of Ukraine: the evolution of problems of domestic policy]*. Kyiv: NISR, 528 p.
4. Goshovska, V. A. (2003) *Sotsial'na dominanta natsional'noyi bezpeky [Social dominant of national security]*. *Stratehichna panorama – Strategic panorama*, vol. 2, p. 97.
5. Zhyvko, Z. B. (2012) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist', mekhanizmy zabezpechennya, upravlinnya [Economic security of the enterprise: essence, mechanisms of maintenance, management]*. Lviv: Liga-Press, 544 p.
6. Ilyash, O. I. (2012) *Transformatsiyi systemy sotsial'noyi bezpeky Ukrayiny: rehional'nyy vymir [Transformations of the social security system of Ukraine: regional dimension]*. Lviv: PAIS, 591 p.
7. Kozachenko, G. V. *Ekonomichna bezpeka yak fundamental'na katehoriya bezpekohiyi [Economic security as a fundamental category of security]*. Available at: http://thesis.at.ua/publ/bezpekoznavstvo_teoriya_ta_praktika/kozachenko_g_v_ekonomichna_bezpeka_jak_fundamentalna_kategorija_bezpekologiji/4-1-0-169
8. Lyashenko, O. M. (2015) *Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva [Conceptualization of management of economic security of the enterprise]*. Kyiv: NISR, 348 p.
9. Nikytenko, D. V. (2018) *Investytsiyina bezpeka Ukrayiny: sutnist' ta instytutsional'ne zabezpechennya [Investment security of Ukraine: essence and institutional support]*. Rivne: NUWEE, 376 p.
10. Onyshchenko, V. O., Zavora, T. M. & Chepurnyi, O. V. (2015) *Sotsial'na bezpeka rehionu: teoretychni ta prykladni aspekty [Social security of the region: theoretical and applied aspects]*. Poltava: PoltNTU, 274 p.
11. Onyshchenko, S. V. (2017) *Byudzhethna bezpeka Ukrayiny: sutnist', zahrozy ta shlyakhy zabezpechennya [Budget security of Ukraine: essence, threats and ways of providing]*. Kyiv: Znannya Ukrayiny, 450 p.
12. Pirozhkov, S. I. (2003) *Kontseptual'ni pidkhody do formuvannya systemy natsional'noyi bezpeky Ukrayiny. Problemy natsional'noyi bezpeky [Conceptual approaches to the formation of the national security system of Ukraine. Problems of national security]* *Stratehichna panorama – Strategic panorama*, vol. 1, pp. 25–32.
13. Sydorhuk, O. G. (2018) *Sotsial'na bezpeka: derzhavne rehulyuvannya ta orhanizatsiyno-ekonomichne zabezpechennya [Social security: state regulation and organizational and economic support]*. Lviv Regional Institute of State management. Lviv, 492 p.

14. Kharazishvili, Yu. M. & Grishnova, O. A. (2018) Yakist' zhyttya v systemi sotsial'noyi bezpeky Ukrayiny: indykatory, riven', zahrozy [Quality of life in the social security system of Ukraine: indicators, level, threats]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, vol. 11–12, pp. 157–171.
15. Kharazishvili, Y., Kwilinski, A., Grishnova, O., & Dzwigol, H. (2020) Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). *Sustainability*, 12 (21), 8953. Available at: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/8953>